

A haza a nemzet világa. A két fogalom egy a hazafi előtt. A legszebb cím, amit egy magyar lobogású író a nemzet erősödéséért, magyarosodásáért, boldogulásáért élet-halálharcot vívó régi színészeknek adott, az volt: a „nemzet napszámósa” és ugyancsak ez a költő a nagy Széchenyi Istvánt a „nemzet legelső napszámósa”-nak nevezte.

A nemzet, a haza, a hazafiság és a hazafi fogalmak mélyen a lélekbe kapcsolódnak, s az a régi nagy tudós, akit előadásunk elején megneveztünk: Horvát István, így ír levelében — egészen jogosultan — önmagáról:

„Nem tehetek róla, ha egész erővel emelni kívánom azon Nemzet dicsőségét, mellynek életemet, értékemet, eszemet, szóval mindenemet örömet áldozom. Magyaroknak születtem, Magyaroknak neveltetem; Magyar lelket nyertem mesteremtől, feledhetetlen tanítóm s barátomtól; Magyar király alatt magyar hazában élek, mindezek hatalmas ösztönök a magyar név tiszteletére, fentartására és terjesztésére előttem, ki igen jól tudom, hogy nem annyira magunknak, mint a hazának élni tartozunk. Élünk is valóban ennek édes Barátom!”

Aztán így zárja le levelét:

„Legyen minden lépten-nyomon jelszavunk: a Haza és a Magyar DICSŐSÉG!”

Igen, a nagy tudós Horvát Istvánnak joga volt arra, hogy így szóljon; az ő hazafisága, hazaszeretete, lángolása a magyar hazáért örökre emlékeztetreméltó marad.

És Kazinczy, a költő, e levélre így felel:

„Igen is, nagyérdemű férjü, tisztelt, szeretett barátom, legyen a jelszó a Magyar Dicsőség... Tartsanak meg Istenink, ahogy vagyunk, de léptesenek a Bölcsességnek azon tetőjére, ahol Hazafiak leszünk. Ez tehet bizonyosokká, hogy amit atyáinktól vevénk, megerősítve fogjuk általadhatni gyermekeinknek és hogy az kiállhatja az idők fenyegető ostromait.”

Ezek nagy idők nagy emberei voltak. Tanítói, mesterei a mának, amelyet olyan holnapok fognak követni, amelyet mi készítünk elő ama nagyok példája után.

Rexa Dezső

CSABAJKÓ JÁNOS ARANYSZÖRŰ BARIKÁJA

I.

Bizony mondom nektek, atyámfiaim, olyan dolgot nem cselekedett még senkisé a magyar kultúráért, mint aminőt Csabajkó János!...

Figyeljetek csak rám s okuljatok belőle.

Történt, hogy kis falunkba valamelyik októberi délutánon visszaszökött a tavasz. Visszaszökött s mire észrevettük volna magunkat, a házak előtti kertekben már virágba borulva mosolyogtak ránk a rózsafák. S a faluvégről lélekszakadva futott hozzánk Kovács Esztike, hogy önáluk pedig árva-egyszál hófehér fűrtben nyilatkozott meg a vén akácuk öröme!...

Nála is volt Kovács Esztikénél az az árva-egyszál akácfűrt s ott illatozott boldogan a pipacspiros selyempruszlikján.

— Nem félsz, hogy elhervad? — kérdeztük tőle.

— De nem ám! A szívem melegíti...

— S meddig tartogatod?

Olyan piros lett az arca, mint a selyempruszlikja. Aztán fölnézett ránk s megint mosolygott, mint a hátunk mögött a hónaposrózsák:

— Szüret után lesz az esküvőm. Elteszem ezt menyasszonyi bukrétának! . . .

S azzal elfutott. Mint ahogy jött. Mint ahogy a tavasz szokott végig-
osonni a kis falunk utcáján . . .

II.

Csabajkó János ottan állt a mocsai pusztá közepén, az alatt a ménkü-
csapott üszkös jegenye alatt s az akácfürtöt próbálgatta Esztike hajába.
Esztike haja olyan volt a ragyogó napsütésben, akárcsak a színarany . . .

— Illik hát a hajamba, János? — nézett fel a nagy, barnaképű legényre.

— Illik . . . — felelte az komolyan s az Úristen szeme mosolyogva
pihent meg kérges, otromba-nagy kezén, amellyel olyan megható gyöngéd-
séggel tudta babrálni azt a pirinyóka hófehér virágot . . .

— Ez lesz az én menyasszonyi koszorúm! — mondta halkán Kovács
Esztike és János karja ekkor lecsúszott a vállára.

Nem kevésbé s nem kevesebb szelídséggel vonta magához az a behe-
mót, nagy fiú azt a pöttöm, remegő kisleányt, mint imént azt az árva-egy-
szál hófehér akácvirágot . . .

A nyáj ott legelészett nem messze. Mert Csabajkó János juhászbojtár
volt. A Szekér nagyságos úr birkáit őrizte, akihez Szent Mihálykor lesz
öt éve, hogy beszegődött. Az alatt az idő alatt soha, de soha nem volt
panasz Csabajkó Jánosra s ime, mikor aratás után elhatározta végre, hogy
oltárhoz vezeti Kovács Esztikét, a nagyságos úr megengedte neki, hogy a
legszebb bárányt kiválassza magának a nyájból. Mert azt adja neki, lako-
dalomra . . .

Csabajkó János ki is választotta a bárányt s azóta magának őrizte.
Csilingelő kokasharangot akasztott a nyakába s ott legeltette mindig a leg-
selyemesebb fűben. Déli verőn pedig odahevertette maga mellé a tulipános
szűrére . . .

Most is ott heverészett a bari a lábuk előtt. A napragyogás őt is be-
ragyogta s csakugyan, most olyan volt az ő szőre is, mint Esztike haja.
Mint a loccsantott arany! . . .

Esztike odakuporodott melléje és cirógatni kezdte.

János meglegedett szívvel mosolygott le két boldogságára.

— Hát ez mi? — kérdezte hirtelen a kislány, mert a bari mellett föl-
fedezett valamit.

— Könyv . . . — felelte János s a mosoly tovább ott élt az ajkán.

— Milyen könyv? . . .

— Petőfi!

— Hü, de szép! Piros-táblás . . .

— Belül még szebb. Nyissad ki csak . . .

Esztike kinyitotta s betűzni kezdte:

— Já-nos-vi-téz . . .

Csabajkó János arca komollyá vált. S az egész mocsai pusztát megvette
a komolyság . . .

— Já-nos-vi-téz . . . — ismételte maga elé csöndesen Kovács Esztike.
János pedig lassan odatérdelt a háta mögé:

— Olyan szép írás ez, aranyom, hogy talán a mennyország se szebb... S mióta elolvastam, szebbnek látom ezt a nyomorúságos juhászbojtár-életem is!

— Igazán, János? — nézett fel rá hittel a szemében Esztike.

— Igazán! — felelte a fiú és a hangja olyan szilárd volt, mint a Szekér nagyságos úr köfala. — Meg is köszönöm majd szivemből a magyar kultúrának!...

— Micsodának? — bámult el Esztike.

János magyarázott:

— Tudod, ezt a könyvet a tanító úr adta, hogy olvassam el, ráérek... Kérdezem tőle, mondok: mibe kóstál? Azt mondja erre, hogy semmibe se, mert ezt a magyar kultúra küldi...

— Tulkúra?...

— Nem: kultúra!...

— Ki lehet az?

— Nem tudom, de valami rettentő gazdag úr lehet, annyi bizonyos!

Kovács Esztike beleforgatott a kezében való pirostáblás könyvbe s mi-alatt az aranszörű szelíden dörzsölődött hozzá bokorugró kartonszoknyájához, még egyszer azt mondta, de oly halkán ám, mint mikor esti hangszókor imádságot kezd el:

— Já-nos-vi-téz!...

És Petőfi lelke mosolygott ekkor a moci puszta felett.

III.

Ezen a napon, amelyiken visszaszökött hozzánk a tavasz — vasárnapi nap volt különben —, tartottuk első idej összejövetelünket a kultúregyesületben. Hat órára tüztük ki a kezdést, de már öt óra felé beszédes csoportok ballagtak az öregutcai helyiség irányába...

Úgy fél hat óra tájban pedig feltűnt a faluvégen Csabajkó János.

Már behajtott a birkákat s most a mátkájával készült egy kis vasárnapi korzóra...

Kiléptem eléjük:

— Ha van kedve, János, meglátogathat bennünket...

Habozva tekingélt a lehajtottfejű kicsike párjára. Kitaláltam a gondolatát:

— Egész bátran behozhatja Esztikét is. A magyar kultúra igaz szeretettel fogad mindenkit...

Úgy kapta fel a kislány a fejét, mint a cseresznyefán alvó rigó-madár, amelyiknek hajnal-kacagás szúr hirtelen a szeme közé...

S nem mondom: János is meglepődött kicsikét...

Bejöttek.

Lassan jöttek, félve s olyan nyitva volt a szemük, mint a mennyország ajtaja. És ahogy körülnéztek, körülleskelődtek a teremben, a tekintetükben ott dobogott gyönyörűséget-sejtő áhitattal a szivük s ott remegett a lelkük...

Leültek. János erős karja ott simult az Esztike gyöngye vállán s a kislány parányi keze odaszorult a fiú jegenyefa-kemény derekához...

És megkezdődött a gyűlés.

Az őszbe-szökött tavaszi nap utolsó sugarával búcsút intett az ablakon át, egy pillanatra ott csillogott még az elnöki asztal fölött s a tavaszra-

ébredt magyar szivek őszt-feledő megnyilatkozással csüngtek a szavakon, amelyek templomba-méltó csendüléssel ott csengtek körülöttük...

— Igen, a magyar kultúra egy roppant gazdag úr! Bőkezüen szórja ajándékait és nekünk csupán el kell fogadnunk azokat. Ne féljeteek hát az ajándékoktól, mert azok által timagatok is igen-igen gazdagok lesztek!...

És még sok mindenről volt szó.

Kisfalunk is szóabajött, amelynek földjére a magyar kultúra néhány gyönyörű virága egyenest is rászórta az illatát!...

Valamikor le-leruccant hozzánk Komáromból Jókai Mór s öreg Dunától csókolt partjain megpihent egyszer ama Petőfi Sándor is, aki Orlay Petrics Soma pajtásával errefelé hajókázott régi-régi diákvakációk idején...

Aztán vége lett a gyűlésnek s ki-ki hazafelé tartott.

Csabajkó János ott várt az utcán s a sötétben úgy csillogtak a szemei, mint a repülő szentjánosbogarak. Azt mondta:

— Az Isten áldja meg, hogy beeresztett!...

Aztán köszöntek s megindultak a tavaszt-sírató búzáskörtefák alatt. Karonfogva...

Utánuk ballagtam s még hallottam, hogy Esztike azt kérdezte:

— Te, János, osztán melyik volt az az illető?

— Kicsoda?

— Hát az a... tulkúra?!

János óriásit kacagott, olyat, hogy a szél is megállt futtában az Öreg-utcán. S láttam, ahogy jóerősen magához szorítja Kovács Esztikét, sőt ugyanekkor a maga barna fejét odaböccenti huncutul a kislány szöke fejéhez. Miközben azt mondja:

— Te kis majom, te!

IV.

Hát így történt, instállom...

Két héttel később, mikor az egyesület megkezdte a kultúrház-alapra való gyűjtést, Csabajkó János is csak beállit ám az irodába. Beállit, de szólni nem mer...

— No János? Mi újság a moci határban?

— Elhervadt az ezerjófű... — dörmögte és láttam rajta, hogy valami nagyot akar, de tán inába szállt a bátorsága...

— Ki vele, János! — biztattam. — Megedződünk mi már a csapásokra...

Lekonyította a fejét és a kalapját babrálta:

— Hát... én is szeretnék, izé... adakozni!...

Kigyúlt valami a lelkem mélyén s bevilágította Csabajkó János drága testvéremet is...

Homályosuló szemmel mondtam:

— Lehet, János, lehet...

— Csakhogy... — folytatta akadozva — nincsen nekem pénzem... Olyan szegény vagyok, tessék elhinni, mint... mint az én édes-druszám, Kukorica János!...

A könny kibuggyant a szememből. Megfogtam Csabajkó János vállát és azt mondtam neki:

— Maga adta a legtöbbet, János. A szívét adta a magyar kultúrának...

— Mást is adnék én, ha elfogadják pénz helyett! — mondta fölvetett fejjel s már hátra is lépett. Kinyitotta az ajtót s nagyot kiáltott:

— *Eszti! Gyertek csak bel...*

És belépett Kovács Esztike. Szőke hajában tiszta pántlika volt, az arcán rózsabimbók himbálóztak által s az ölében egy kis báránykát tartott. A nyitva hagyott ajtón utánuk-surranó napsugárban olyan volt a bárányka szőre, akárcsak az arany...

— *Ezt az aranszörűt adom a kultúrházra! — nézett rám Csabajkó János tiszta tekintettel. — Ha elfogadják...*

A szívem már a torkomban dobogott:

— *De János! Hiszen ez lakodalmi ajándék...*

— *Oda se neki, instállom! Jegygyűrűt is adott az Isten Esztikének aranykalász csillogó szárából, menyasszonyi koszorút is őszi akácvirág-ból... Majd csak jut valami falatnak is a lakodalomra! Nem igaz, szentem?*

— *De igaz! — felelte ragyogó arccal a kislány s hozzátette még szerelmesen: — Sőt azt is megígérte János, hogy a mézeshetek alatt pedig fölolvassa nekem János vitézt. A „Tündérország“ felé kétszer is!...*

Megöleltem a két gyönyörű embert s olyan büszke voltam magyar mivoltomra, hogy a szívem alig bír megférti bennem. Kikötöttük az aranszörű barikát az asztalom lábához s kikísértem őket.

Ekkor visszafordult Csabajkó János és még ennyit mondott:

— *Aztán ha beírja az adományt, az enyim mellé a Kovács Eszter nevét is odairja ám, mer az aranszörű kettőnkér van!*

Én mondom, atyámfiai, ilyen boldog sose voltam életemben.

Nehéz Ferenc

NAGYVÁTHY JÁNOS, SOMOGYI NÉPMŰVELŐ

A gazdasági irányú közművelődés országos nevű apostola Csurgón és vidékén sok lelkesedéssel, kitartással és hozzáértéssel tevékenykedett. Bátran nevezhetjük őt a mai népművelés előhírnökének.

Nagyváthy János 1755. január 19-én született Miskolcon. Sárospatakon végezte a teológiát és jogot. Mint Szapáry István gróf fiainak nevelője sokat utazott külföldön is. Aztán Losoncra ment tanárnak. Alig egy évi tanárkodás után szembaja miatt otthagyta állását és katona lett. Ebben a körben ismerkedett meg Festetics György gróffal. 1786-ban lemondott tiszti rangjáról, Belgiumba utazott, majd hazajött és Pesten telepedett meg. 1790-ben *Veres-barát, Vallás-tserélés és Tsillagok forgása* című munkája jelenik meg. Az utóbbi franciából való fordítás, a jobbagység felszabadítását hirdeti. Mind a három munkája nagy hatással volt kortársaira. Felsőbükii Nagy Pál egy 1807-ben tartott országgyűlési beszédében e munkából vett gondolatokkal érvelt a jobbagység felszabadítása érdekében. A következő évben a *Szorgalmatos mezei gazda* című munkája lát napvilágot. Hogy milyen nagy volt a hatása, kitűnik abból, hogy Komárom, Győr, Sopron és Zala vármegye tiszteletbeli táblabírónak választja meg. Alig volt magyar gazda, földbirtokos, falusi pap, akinél ez a könyv megtalálható ne lett volna. E munkájában hangsúlyozza, hogy a mezőgazdaság nem pusztán gyakorlat, hanem tudomány is. Kiemeli továbbá, hogy a földművelést az iskolában és iskolán kívül, a felnőtteknél is tanítani kell. Ez a munka